

Krátkodobá prognóza vybraných druhov kriminality v SR na roky 2013 až 2016

Anotácia: Štúdia sa zaoberá problematikou spracovania krátkodobej prognózy majetkovej, násilnej, hospodárskej a mravnostnej kriminality v Slovenskej republike na roky 2013 až 2016. Predstavuje výstup z vedeckovýskumnej úlohy zameranej na spracovanie krátkodobej prognózy vybraných druhov kriminality v SR 2013 – 2016. Súčasťou štúdie je aj spracovanie optimistických, pesimistických a realistických scenárov vybraných druhov kriminality v SR.

Kľúčové slová: prognóza, prognostický scenár, majetková kriminalita, násilná kriminalita, hospodárska kriminalita, mravnostná kriminalita.

Úvod

Vedeckovýskumná úloha „Krátkodobá prognóza vybraných druhov kriminality v SR 2013 – 2016“ bola riešená v súlade s projektom, ktorý je verejne prístupný v Knižnici Akadémie Policajného zboru v Bratislave¹.

Predmetom vedeckovýskumnej úlohy bolo kriminologické prognózovanie budúceho vývoja vybraných kategórií a foriem kriminality.

Predmetom výskumu boli nasledujúce kategórie kriminality:

- majetková kriminalita, ktorá je charakterizovaná odbornou verejnosťou ako najpočetnejšia,
- násilná kriminalita, ktorá je vnímaná občanmi ako najznejpokojujúcejšia a spoločensky najnebezpečnejšia,
- hospodárska kriminalita, ktorá je síce pomerne málo početná, avšak jej páchaním sú spôsobované najvyššie materiálne škody,
- mravnostná kriminalita, ktorá je síce tiež málo početná, no pri jej páchaní dochádza k najväčšiemu narušeniu integrity osobnosti obete a aj na základe uvedeného je občanmi vnímaná veľmi citlivo.

Predmetom výskumu bola predovšetkým evidovaná kriminalita, t. j. kriminalita, ktorá bola odhalená a je vykazovaná v policajných štatistikách. Predmetom skúmania boli jednak uvedené kategórie kriminality ako vnútorne štruktúrované celky a jednak ich vybrané komponenty.

Základné ciele prvej etapy boli napĺňané prostredníctvom týchto čiastkových cieľov:

- a) vypracovanie singulárnych krátkodobých prognóz majetkovej, násilnej, hospodárskej a mravnostnej kriminality,
- b) vypracovanie anketového formulára na identifikáciu možných udalostí (faktorov), ktoré môžu svojím výskytom spôsobiť odchýlky od extrapolovaného trendu, a na zistenie vzájomných interakcií vybraných druhov kriminality.

Pri voľbe metodiky riešenia vedeckovýskumnej úlohy (podrobne opísanej v projekte²) bolo prioritne prihliadané na opísanú charakteristiku kriminologických prognóz, dĺžku ich časového horizontu, ako aj stanovené ciele.

¹ *Krátkodobá prognóza vybraných druhov kriminality v SR 2013 – 2016* : Projekt vedeckovýskumnej úlohy. / Rieš. výsk. úl. Jaroslav Holomek, Rieš. výsk. úl. Magdaléna Ondicová, Spolurieš. Jana Uličná, Spolurieš. Květoň Holcr. – 1. vyd. – Bratislava: Akadémia PZ, 2013; Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2013. 19 s.: tab., grafy, 15 s. príl. – posudky. – Výsk. 188.

² *Projekt medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy Prognóza vývoja kriminality a jej kontroly v Slovenskej republike*. Bratislavská vysoká škola práva. Bratislava 2005, s. 20 – 37.

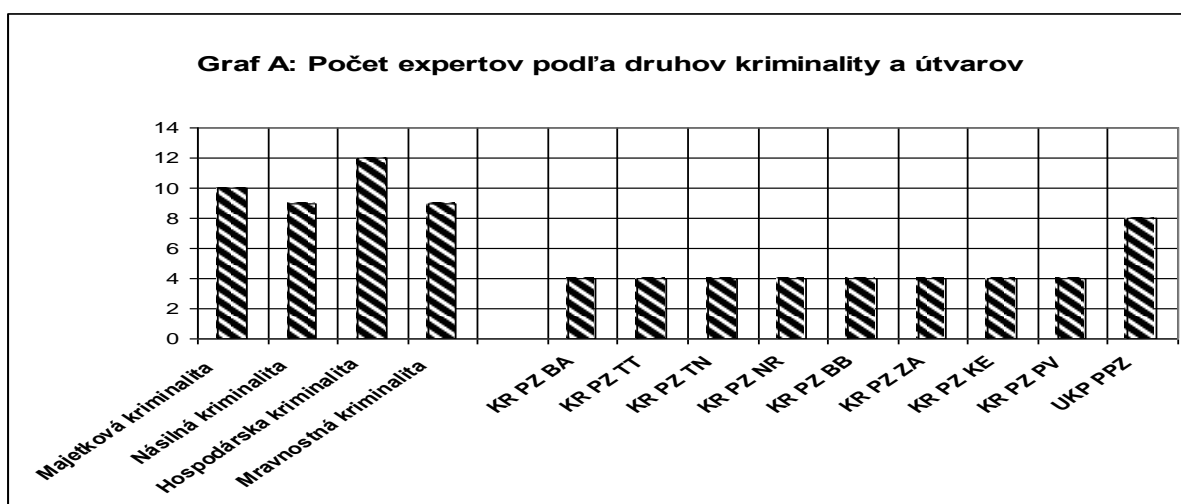
Z hľadiska všeobecnosti boli do systému použitých metód zhrnuté všeobecno-vedné metódy (analýza, komparácia, analógia a modelovanie) a špeciálne metódy (prognostické metódy a štatistické metódy). Z hľadiska exaktnosti východiskových poznatkov boli použité faktografické metódy, opierajúce sa o tzv. „tvrdé fakty“ (extrapolácie, výpočty štatistických ukazovateľov).

Druhou limitujúcou charakteristikou vypracovávaných kriminologických prognóz bol ich časový horizont. Vo všeobecnosti boli pri vypracovávaní prognóz zvolených kategórií, foriem a druhov kriminality použité najmä faktografické metódy spolu s expertnými metódami.

Pri vypracovávaní prognóz vývoja stavu, štruktúry a dynamiky kriminality bola dominantnou faktografickou metódou jednoduchá extrapolácia. Prihliadané však bolo na riziká extrapolácií vyplývajúcich zo zamlčaného predpokladu, že faktory, ktoré vplývajú na vývoj prognózovaného javu v sledovanej minulosti, sa výraznejšie nezmenia ani v (krátkodobej) budúcnosti. V prípadoch, keď časové rady za roky 2001 – 2012 vykazovali štatisticky významnú nesúrodosť hodnôt, sme od extrapolácií upustili. Za štatisticky nesúrodé sú považované časové rady, ktorých variačný koeficient³ prekročuje 50 %.

Prognózovanie vývoja kriminality ako systémového celku nevyhnutne vyžadovalo prípustné (odôvodnené a jednoznačne vymedzené) zjednodušenie. Bol preto vypracovaný anketový formulár na identifikáciu možných udalostí (faktorov), ktoré môžu svojím výskytom spôsobiť odchýlky od extrapolovaného trendu, a na zistenie vzájomných interakcií vybraných druhov kriminality založený na všeobecne akceptovanom predpoklade, že komponenty kriminality na seba navzájom vplývajú a v dôsledku týchto interakcií sa neurčitnosť vývoja kriminality ako celku ešte zvyšuje. Na základe týchto zistení bol vypracovaný model vzájomných interakcií.

Pri skúmaní faktorov podporujúcich žiaduci alebo naopak – obmedzujúcich nežiaduci vývoj kriminality, jej etiológie, fenomenológie a kontroly bola použitá expertná metóda analýzy vývoja trendu, pomocou ktorej boli inventarizované a objektivizované vysoko kvalifikované kriminologické znalosti a bohaté praktické skúsenosti špičkových odborníkov profesionálne sa zaoberajúcich kriminalitou na všetkých krajských riaditeľstvách Policajného zboru a v Úrade kriminálnej polície PPZ.

Zdroj: Údaje získané z anketových formulárov

³ Variačný koeficient je štatistický ukazovateľ vypočítaný z priemeru sledovaného radu a smerodajnej odchýlky. Ak podiel smerodajnej odchýlky vydelenej priemerom (vynásobený stou) prekročí hodnotu 50, je štatistický rad nesúrodý a extrapolácia je neprípustná.

Výber expertov korešpondoval s prognózovanými druhmi kriminality (majetkovou, násilnou, mravnostnou a hospodárskou) a prihliadané bolo aj na teritoriálne zastúpenie expertov (zastúpenie všetkých krajov). Štruktúru prognostických expertov podľa druhov kriminality znázorňuje graf A.

Zaradenie expertov do špecializovaných panelov (majetkovej, násilnej, mravnostnej a hospodárskej) sa uskutočnilo v spolupráci s útvarmi, v ktorých pôsobia.

Experti vyjadrovali názory prostredníctvom dotazníkového formulára. V tomto formulári boli zisťované názory expertov začlenených do jednotlivých panelov podľa druhov kriminality na otázky dotýkajúce sa kriminogénnych faktorov, vývojových tendencií príslušných kategórií kriminality, interakcií jednotlivých druhov kriminality a charakteristík páchania kriminality v skúmanom období. Dotazníkové formuláre a otázky boli špecifikované podľa vybraných druhov kriminality.

Opísané metodické inštrumentárium bolo využité pri vypracovávaní singulárnych prognóz, teda prognóz vybraných druhov kriminality, jej páchatel'ov a obetí ako prevažne autonómnych fenoménov. Výskum empiricky preukázal všeobecne akceptovaný predpoklad, že komponenty kriminality na seba navzájom vplyvajú a v dôsledku týchto interakcií sa neurčitost' vývoja kriminality ako celku ešte zvyšuje. Jej totálna a plnohodnotná reflexia je evidentne nedosiahnuteľná.

Prognózovanie vývoja kriminality ako systémového celku teda, ako už bolo skôr uvedené, nevyhnutne vyžadovalo prípustné (odôvodnené a jednoznačne vymedzené) zjednodušenie. Obvyklým konceptuálnym nástrojom na riešenie tohto problému je metóda modelovania, ktorá je prognostikou adoptovaná ako metóda prognostických scenárov. Prognostický scenár však nie je vedeckou metódou v pravom zmysle slova, je de facto formou integrovania singulárnych prognóz do prognóz synoptických (do prehľadu prognóz vybraných druhov kriminality). Do scenára sa ale nezaraďujú len singulárne prognózy, ale aj ďalšie podstatné informácie, ktoré vplyvajú na vývoj kriminality ako celku. Prognostický „scenár“ je voľnou analógiou filmového scenára (a prevzatý bol aj do hovorového policajného slovníka ako „kriminálna scéna“). Napriek možným (a do určitej miery aj odôvodneným) výhradám voči precíznosti tohto pojmu považujeme scenár za hodnotný prognostický nástroj. Jeho účelom je slovne opísať (resp. graficky vyjadriť) vzájomné intervencie komponentov kriminality, ich pravdepodobné dôsledky a identifikovať kritické miesta, v ktorých bude žiaduce prijímať relevantné rozhodnutia a uskutočňovať žiaduce opatrenia. Prognostické scenáre sa vypracovávajú spravidla na dlhšie časové obdobia, avšak vždy viacvariantne. Zvolený bol časový horizont nepresahujúci rok 2016. Spôľahlivosť dlhšieho časového horizontu by sa nachádzala na samotnej hranici jej korektnej akceptácie.

Krátkodobá prognóza majetkovej kriminality

Majetková kriminalita zahŕňa trestné činy krádeže prosté, krádeže vlámaním a ostatné majetkové trestné činy, ktoré znehodnocujú majetok obetí inak než jeho odcudzením (rozbitím, sprejovaním a pod.). Majetkovú trestnú činnosť v súčasnosti charakterizuje veľmi vysoká miera latencie a nízka objasnenosť. Tieto faktory obraz o jej skutočnom rozsahu značne skresľujú a aj napriek klesajúcej tendencii stále patrí k najpočetnejším druhom kriminality. Preto jej vývoj zásadným spôsobom ovplyvňuje aj vývoj celkovej kriminality. Jej podiel na celkovej kriminalite na Slovensku sa však v skúmanom období neustále klesal, konkrétne z 55 % na 45 %. Takmer polovicu z majetkových trestných činov predstavovali krádeže áut, vecí z áut, vlámania do domov, bytov a ďalších priestorov. Klesajúcu tendenciu zaznamenali predovšetkým krádeže vlámaním do bytov a krádeže áut.

Dynamika majetkovej kriminality sa v posledných rokoch ustálila. Po roku 2004, keď pri počte 77 098 evidovaných trestných činov kulminovala, klesla a v roku 2012 dosiahla hodnotu 39 944 evidovaných trestných činov.

Vývoj majetkovej kriminality bol predložený na posúdenie 10 expertom (pričom niektorí neodpovedali na všetky otázky).

Medzi hlavnými akceleračnými faktormi, ktoré budú podľa expertov pravdepodobne a významne ovplyvňovať vývoj majetkovej kriminality v najbližších štyroch rokoch, sa najčastejšie uvádzajú faktory v tomto poradí: ekonomická a sociálna situácia, drogy a alkohol, nezamestnanosť a nízka ochrana súkromného majetku. Ďalej sa uvádzajú aj faktory ako ľahostajnosť a nevšímavosť, závisť, nekompletné rodiny, migrácia, nedostatočná prevencia, odbyt kradnutého tovaru, nedostatočná vybavenosť polície alebo komplikovanosť trestného procesu.

Za najvýznamnejšie faktory oslabovania majetkovej kriminality v nasledujúcich štyroch rokoch považovali experti predovšetkým posilňovanie prevencie a represie, pričom prvú považovali za mierne pravdepodobnejšiu a mierne významnejšiu. Ďalšími významnými pravdepodobnými faktormi potom budú znižovanie nezamestnanosti a zlepšenie ochrany majetku. Málo pravdepodobné, ale významné by malo v tejto súvislosti byť aj zlepšenie finančnej situácie občanov. Okrem toho boli uvedené faktory ako zlepšenie vybavenosti polície alebo zvýšenie počtu policajtov v uliciach.

Pokiaľ ide o vzťah akceleračných a útlmových faktorov, väčšina expertov (7) zastáva názor, že tieto faktory budú v nasledujúcich štyroch rokoch v rovnováhe. Len traja akcentujú akceleračné faktory, útlmové ani jeden. Napriek tomu väčšina expertov očakáva, že ďalší vývoj majetkovej kriminality bude mať vzostupnú (5) alebo aspoň ustálenú (3) tendenciu. Len jeden uviedol, že táto tendencia bude klesajúca.

Vývoj násilnej ani mravnostnej kriminality nebude mať podľa takmer jednomyselného názoru expertov (9 z 10) na majetkovú kriminalitu žiadny vplyv. Vplyv vývoja hospodárskej kriminality na majetkovú kriminalitu vnímajú respondenti protirečivo, pričom názory sú rozdelené prakticky rovnomerne: niektorí zastávajú názor o rovnakom budúcom vývoji majetkovej a hospodárskej kriminality (súčasne budú rásť, resp. klesať), niektorí o protichodnom vývoji a ďalší zastávajú názor, že sa nebudú ovplyvňovať.

Pri charakteristike páchania majetkovej kriminality v nasledujúcich štyroch rokoch experti považujú za typickú trúfalosť, drzosť a hrubosť (často až veľmi často), často tiež "profesionálne" správanie páchatel'ov a skupinové páchanie. Stále viac bude dochádzať k presunu páchatel'ov z majetkovej na hospodársku kriminalitu.

Graf 1

Zdroj: Vlastné výpočty zo štatistických údajov Prezídia Policajného zboru SR

Majetkové trestné činy budú i v najbližších rokoch najpočetnejším druhom trestnej činnosti (ich podiel na celkovej kriminalite sa bude pohybovať tesne pod hranicou 50 %), čo bude sprevádzané aj naďalej relatívne nízkou objasnenosťou týchto trestných činov. Pretrvávajúť bude aj vysoká latencia majetkovej kriminality. Preto ani prípadný ďalší pokles evidovaných majetkových trestných činov nemusí svedčiť v prospech zníženia ich skutočného stavu.

Najpravdepodobnejší **realistický variant** ďalšieho vývoja majetkovej kriminality predpokladá, že sa jej pokles zastaví a dôjde k jej stabilizácii na úrovni okolo 40 000 trestných činov. Ustálený stav však bude zachovaný za predpokladu, že aktívnymi aktérmi kontroly majetkovej kriminality budú aj naďalej potenciálne obeť. Významnejší podiel polície na zlepšujúcom sa stave majetkovej kriminality sa za sledované obdobie preukázateľne nepotvrdil (ani na Slovensku, ale ani v ďalších krajinách regiónu).

Pesimistický variant je menej pravdepodobný a predpokladá mierny vzostup majetkových trestných činov na úroveň začiatku tohto storočia. Došlo by k nemu, ak by prevládali akceleračné faktory – negatívny ekonomický a sociálny vývoj v spoločnosti, vysoká nezamestnanosť, nárast drogovej a alkoholovej závislosti a nízka ochrana súkromného majetku.

Málo pravdepodobný, ale reálny je **optimistický variant**. Predpokladá nielen pozitívny ekonomický vývoj a jeho transfer do sociálnej oblasti, ale aj kvalitnú prevenciu a represiu a zlepšenie ochrany súkromného majetku, najmä rozsiahlejšie používanie technických prostriedkov na zabezpečenie majetku.

Účinnější kontrola majetkovej kriminality si v prognózovanom období bude vyžadovať rozvinutie efektívnejších aktivít a opatrení tak represívneho, ako aj preventívneho charakteru.

V oblasti **represívnych opatrení** bude potrebné najmä:

- a) odhaľovať a zadržať páchatel'ov majetkovej kriminality v rámci systematickej a priestorovo účinnej hliadkovej činnosti poriadkovej polície Policajného zboru;
- b) pravidelnejšie uskutočňovať policajné akcie dopravnej a poriadkovej polície Policajného zboru zamerané aj na pátranie po odcudzených motorových vozidlách;
- c) výraznejšie ukladať alternatívne tresty s dôrazom na povinnosť páchatel'ov zúčastňovať sa na vzdelávacích programoch, sociálnom výcviku, verejnoprospešnej práci a pod.

V oblasti **preventívnych opatrení** bude potrebné predovšetkým:

- a) pri výstavbe nových obytných domov zohľadňovať ich bezpečnostné priestorové usporiadanie a plánovať vhodné formy režimových opatrení;
- b) rozšíriť výstavbu strážených a monitorovaných parkovísk a garáží;
- c) sústrediť väčšiu pozornosť na využitie elektronických zabezpečovacích zariadení v kombinácii s technickými prostriedkami pri ochrane domov, bytov a motorových vozidiel;
- d) pokračovať v inštalovaní kamerových systémov na monitorovanie situácie na najrizikovejších miestach (vytypované parkoviská, ulice a pod.);
- e) rozvíjať susedský dohľad a solidaritu pri ochrane rodinných domov a bytov;
- f) propagovať a sprístupňovať mediáciu ako prostriedok na urovanie sporu medzi obvineným a poškodeným;
- g) zabezpečiť sústavnú a kvalifikovanú účasť štátu, médií a niektorých občianskych organizácií na distribúcii a sprístupňovaní poznatkov a skúseností získaných pri ochrane majetku;
- h) realizovať pravidelné viktimologické výskumy v celoštátnom rozsahu zamerané na zisťovanie miery latencie majetkovej kriminality a efektívnosť preventívnych opatrení.

Krátkodobá prognóza násilnej kriminality

Násilná kriminalita na rozdiel od predchádzajúcej majetkovej kriminality (ale aj kriminality hospodárskej aj mravnostnej) nie je vymedzená prioritne povahou hodnoty, ktorú páchatel' zamýšľa získať, ale je spôsobom jeho konania, t. j. použitia (spravidla fyzického) násilia. Násilné konanie páchatel'ov však nevyučuje (naopak, často sprevádza) aj dosiahnutie iného, spravidla majetkového, sexuálneho či iného cieľa. Ide najmä⁴ o vraždy, úmyselné ublíženie na zdraví, lúpeže, vydieranie, týranie blízkej a zverenej osoby, násilie s rasovým motívom a ďalšie.

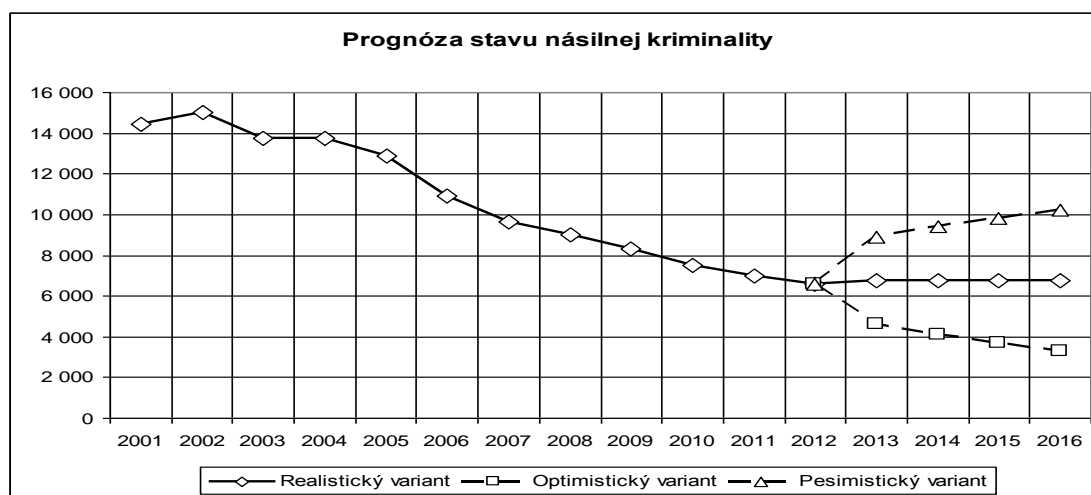
Násilná kriminalita je najčastejšie medializovaná, a práve jej dramatizácia (najmä v bulvárnych médiách) a neustále opakovaná prezentácia o nej vytvára značne skreslený obraz. V skutočnosti stav násilnej kriminality v skúmanom období výrazne poklesol zo 14 450 registrovaných násilných trestných činov v roku 2001 na 6 607 trestných činov v roku 2012 (teda o viac než 50 %).

Vývoj násilnej kriminality bol predložený na posúdenie 9 expertom (pričom niektorí neodpovedali na všetky otázky).

Za najvýznamnejšie akceleračné faktory násilnej kriminality považujú experti zlú ekonomickú a sociálnu situáciu, alkohol a drogy, ktoré budú veľmi pravdepodobne ovplyvňovať vývoj násilnej kriminality v nasledujúcich štyroch rokoch. Medzi ďalšie významné faktory patria nezamestnanosť a násilie v médiách, ktoré budú tiež pravdepodobne ovplyvňovať vývoj tejto kriminality v uvedenom období. Okrem toho sa uvádzajú faktory ako rasizmus a xenofóbia, nízke tresty, nefunkčná rodina alebo voľný čas mládeže.

Ako najpravdepodobnejší a veľmi významný faktor oslabovania násilnej kriminality uvádzajú experti prevenciu. Za ešte významnejší považujú zlepšenie ekonomickej situácie a zníženie nezamestnanosti, ktoré sú však považované len za pravdepodobné, resp. skôr nepravdepodobné. Ďalšími uvádzanými faktormi sú represia, zlepšenie výkonu služby polície, obmedzenie násilia v médiách alebo riešenie závislostí (alkohol, drogy a pod.).

Graf 2

Zdroj: Vlastné výpočty zo štatistických údajov Prezídia Policajného zboru SR

Väčšina expertov (5) zastáva názor, že akceleračné faktory budú v nasledujúcich rokoch v prevahe. Vyskytujú sa však aj názory o rovnováhe faktorov (2) alebo prevahe

⁴Ide najmä o trestné činy podľa § 145, § 155, § 188, § 189, § 208, § 424 a niektoré iné Trestného zákona (č.300/2005 Z. z.).

útlmových faktorov (2). Napriek tomu experti väčšinou očakávajú, že ďalší vývoj násilnej kriminality bude ustálený (4) alebo kolísavý (3). Len dvaja uvádzajú vzostupný vývoj.

Pokiaľ ide o interakcie medzi druhmi kriminality, potom medzi expertmi významne prevažuje názor, že vývoj majetkovej ani hospodárskej kriminality nebude mať na násilnú kriminalitu žiadny vplyv (5 – 7). Je však indikovaná (5, resp. 4 experti) významná interakcia s mravnostnou kriminalitou, t. j. zvýšenie mravnostnej kriminality sa prejaví nárastom násilnej kriminality a zníženie mravnostnej kriminality znížením násilnej.

Pre páchanie násilnej kriminality bude podľa expertov typická trúfalosť a drzosť (80 %), brutalita (78 %) a tiež cynizmus (60 %). Niektorí experti sú presvedčení, že hodnota ľudského života sa bude znižovať. Upozorňujú aj na skutočnosť, že práva obvineného sa kladú v trestnom konaní vysoko nad práva poškodeného.

Pesimistický variant je nepravdepodobný, ale možný. Jeho nástupu by predchádzalo posilňovanie kriminogénnych faktorov (zlá ekonomická a sociálna situácia, nárast požívania alkoholu a drog, prudké zvýšenie nezamestnanosti, propagovanie násilia v médiách, hromadné šírenie xenofóbie, prudký nárast drogovej kriminality a pod.).

Málo pravdepodobný je aj **optimistický variant**. Jeho nástup predpokladá najmä posilnenie prevencie, zvýšenie životnej úrovne a zníženie nezamestnanosti, ale aj riešenie závislostí od drog a alkoholu, obmedzenie násilia v médiách a tiež kvalitnejší výkon služby polície a posilnenie represie.

Účinnější kontrola násilnej kriminality si v prognózovanom období bude vyžadovať rozvinutie efektívnejších aktivít a opatrení tak represívneho, ako aj preventívneho charakteru.

V oblasti **represívnych opatrení** bude potrebné najmä:

- a) presvedčivejšie osvojovanie si trestnej politiky dlhodobej až doživotnej izolácie nebezpečných páchatel'ov vražd trestnou justíciou;
- b) určité zjednocovanie ukladania trestov odňatia slobody za násilnú kriminalitu sudcami.

V oblasti **preventívnych opatrení** bude potrebné najmä:

- a) obmedziť a potom ďalej kontrolovať sprístupňovanie vražedného násilia v médiách, najmä v televízii prostredníctvom zákonného prijatia minimálnych zásad masmediálnej politiky v prevencii násilnej kriminality; zároveň zvýšiť v televízii a v rozhlase množstvo a kvalitu preventívne pôsobiacich kriminologických a forenznopsychiatrických relácií s dôrazom na analýzu podielu obetí násilných trestných činov na spáchaní skutku;
- b) prostredníctvom mimovládnych organizácií a občianskych združení zameraných na prevenciu násilnej kriminality zvyšovať u obyvateľstva SR ochotu angažovať sa a spolupracovať pri jej odhaľovaní a objavovaní;
- c) širšie sprístupniť psychologickú a právnu pomoc pre potenciálne i skutočné obeť násilnej kriminality;
- d) v rámci preventívneho pôsobenia na potenciálne obeť lúpežných prepadnutí zabezpečiť prezentáciu objasnených a odsúdených prípadov lúpeží s dôrazom na správanie sa zúčastnených strán pri spáchaní trestného činu;
- e) rozširovať možnosti ubytovania a právneho a psychologického poradenstva pre týrané ženy a deti.

Krátkodobá prognóza hospodárskej kriminality

Hospodárskej kriminalite patrí osobitné miesto v štruktúre celkovej kriminality. Jej prvou osobitosťou je status poškodených objektov, ktorými sú väčšinou právnické osoby. To vysvetľuje i pomerne vysokú toleranciu širokej verejnosti k jej páchatel'om. Jej dlhodobý nepretržitý vzostup po roku 1989 sa okolo roku 2006 zastavil a odvtedy sa stabilizoval na úrovni okolo 18 000 trestných činov. Avšak jej podiel na celkovej

kriminalite v uvedenom období sa viac než zdvojnásobil (z 8 % v roku 2001 na takmer 20 % v roku 2011).

Vývoj hospodárskej kriminality bol predložený na posúdenie 12 expertom (pričom niektorí neodpovedali na všetky otázky).

Za najvýznamnejší a veľmi pravdepodobný akceleračný faktor budúceho vývoja považujú experti narastajúci klientelizmus. Veľmi významné sú aj nezamestnanosť a zlá ekonomická a sociálna situácia, ktoré sú považované za pravdepodobné. Ďalej sa uvádza voľný pohyb tovarov a služieb, slabá vymožitelnosť práva, zvyšovanie cien, odvodov a daní a tiež honba za bohatstvom a získaním spoločenského postavenia.

Experti konštatujú veľmi nízku pravdepodobnosť, že v najbližších štyroch rokoch budú prijaté opatrenia, ktoré by mohli oslabiť hospodársku kriminalitu. Za najvýznamnejší faktor označujú zmenu legislatívy (najmä sprísnenie trestov). Za významné považujú aj zlepšenie kontroly, avšak v oboch prípadoch uvádzajú len 50 % pravdepodobnosť, že tieto opatrenia budú prijaté. Za značne významné považujú aj zníženie daní a odvodov, čo však považujú za nepravdepodobné. Okrem toho uvádzajú aj faktory ako kvalitnejšie bezpečnostné systémy, zlepšenie práce orgánov činných v trestnom konaní a zlepšenie podmienok ich práce a tiež zníženie korupcie a klientelizmu.

Väčšina expertov (7) zastáva názor, že akceleračné faktory budú v nasledujúcich štyroch rokoch prevládať. Len traja z desiatich zastávajú názor, že faktory budú v rovnováhe. Jeden je potom presvedčený o prevahe útlmových faktorov. S prevažujúcim názorom je v súlade aj presvedčenie väčšiny expertov (6), že hospodárska kriminalita bude mať v skúmanom období vzostupnú tendenciu, štyria uvádzajú kolísavú a len jeden ustálenú.

Medzi expertmi významne prevažuje názor (7 až 11 z 11), že vývoj žiadneho iného druhu nami skúmanej kriminality (majetková, násilná, mravnostná) neovplyvňuje vývoj hospodárskej kriminality.

Charakteristiky páchania hospodárskej kriminality sme špecifikovali do poddruhov. Páchanie podvodov sa bude veľmi často vyznačovať sofistikovanosťou, organizovanosťou a drzosťou. Korupciu bude charakterizovať "politické" krytie, ale veľmi často aj organizovanosť. Skrátene dane bude páchané spravidla organizovane, veľmi často sa bude vyznačovať sofistikovanosťou. Pre pranie špinavých peňazí bude typická sofistikovanosť a organizovanosť, veľmi časté bude aj jej "politické" krytie.

Graf 3

Zdroj: Vlastné výpočty zo štatistických údajov Prezídia Policajného zboru SR

Mnohí experti formulujú silné obavy z nárastu hospodárskej kriminality, ak sa neprijmú významné opatrenia v oblasti prevencie, ale aj represie v tejto oblasti.

Hospodárska kriminalita je spoločensky závažnou kriminalitou, ktorá spôsobuje (vo finančnom vyjadrení) veľké škody a často sa ťažko odhaľuje a objasňuje. Aj keď je počet hospodárskych trestných činov niekoľkonásobne nižší než počet majetkových trestných činov (približne 3x nižší v sledovanom období), spôsobená škoda je napriek tomu niekoľkonásobne vyššia (približne 5x vyššia v rovnakom období). Uvedené charakteristiky si táto kriminalita udrží aj v nasledujúcom období.

V najbližšej čase zrejme nemožno očakávať významný pokles počtu hospodárskych trestných činov. Naopak, veľmi pravdepodobné je zvýšenie ich podielu na celkovej kriminalite. Pomerne dlho sa zachová aj vysoká latencia hospodárskej kriminality. Výrazné zmeny v odhaľovaní a registrovaní hospodárskej kriminality nemusia odhaľovať ani tak jej reálny vývoj, ako skôr meniaci sa politický tlak na odhaľovanie a objasňovanie („vyriešenie“) veľkých ekonomických „prípadov“ s politickým pozadím v rôznych fázach volebného obdobia. Predovšetkým z tohto dôvodu je vývoj registrovanej hospodárskej kriminality veľmi ťažko predvídateľný a nebude zrejme identický so žiadnym jednotlivým prognostickým variantom. Nasledujúce varianty teda prekvapivé zmeny predpokladajú, avšak tie by sa mali pohybovať medzi pesimistickým a optimistickým variantom.

Značne pravdepodobný je opäť **variant realistický**, ktorý predpokladá mierny nárast počtu hospodárskych trestných činov nad úroveň 17 000.

Pesimistický variant je menej pravdepodobný a stal by sa aktuálnym, pokiaľ by došlo k zhoršeniu ekonomického a sociálneho vývoja Slovenskej republiky, zvýšeniu nezamestnanosti, ale najmä nárastu klientelizmu. Negatívne by pôsobilo aj nižšie odhaľovanie a objasňovanie týchto trestných činov a predĺženie času od spáchania činu po potrestanie páchatel'ov.

Málo pravdepodobný, ale reálne možný, je **optimistický variant**. Predpokladá predovšetkým výrazné zlepšenie legislatívneho prostredia a zlepšenie kontroly. K zníženiu hospodárskej kriminality by tiež zrejme prispelo zníženie daní a odvodov a tiež skvalitnenie personálneho a technického vybavenia orgánov činných v trestnom konaní.

Vo všetkých variantoch je však možné očakávať zvýšenie podielu hospodárskej kriminality na celkovej kriminalite na úroveň okolo 20 %. V tendencii bude zaznamenaný i výraznejší nárast, pokiaľ ide o škody spôsobené touto kriminalitou.

Účinnější kontrola hospodárskej kriminality si v prognózovanom období bude vyžadovať rozvinutie efektívnejších aktivít a opatrení tak represívneho, ako aj preventívneho charakteru.

V oblasti **represívnych opatrení** bude potrebné najmä:

- a) v rámci novelizácie trestného práva zaviesť inštitút trestnej zodpovednosti právnických osôb;
- b) dôslednejšie využívať inštitút § 50 ods. 1 Trestného poriadku (zaistenie nároku poškodeného);
- c) riešiť náhradu škody páchatel'om v rámci trestného konania, nie v rámci ďalšieho samostatného konania;
- d) zaviesť racionálny a efektívny spôsob vymáhania daňových nedoplatkov;
- e) rozšíriť možnosti získavania informácií z interných systémov bánk a poisťovní pre finančnú políciu Policajného zboru;
- f) rozšíriť právomoci služby kriminálnej polície Policajného zboru pri odhaľovaní skrytej hospodárskej trestnej činnosti.

V oblasti **preventívnych opatrení** bude potrebné najmä:

- a) výraznejšie stabilizovať daňovú legislatívu a pokračovať v zavádzaní jednotného informačného systému zameraného na kontrolu správania sa daňových subjektov, hlavne kontrolu zmien oblastí podnikania;
- b) zaviesť verejne dostupný register podnikateľských subjektov platiacich dane;
- c) skvalitniť zákonnú úpravu v oblasti obchodného, finančného a správneho práva;
- d) zvyšovať vnútornú bezpečnosť podnikov účinnými opatreniami sociálnej a situačnej prevencie (dôkladná personálna práca, kontrola dodržiavania režimových opatrení, ochrana informácií, počítačových a komunikačných systémov atď.).

Krátkodobá prognóza mravnostnej kriminality

Mravnostná kriminalita patrí dlhodobo k najmenej tolerovaným, aj keď sa s ňou občania stretávajú relatívne zriedka. Jej percentuálne zastúpenie v celkovej registrovanej kriminalite bolo v sledovanom období vyššie ako 1 % len raz, a to v roku 2011, keď dosiahlo hodnotu 1,1 %. Skutočný počet mravnostných trestných činov je ale s vysokou pravdepodobnosťou podstatne vyšší. Predovšetkým delikátna povaha mnohých mravnostných trestných činov a obavy obetí z nešetrného zaobchádzania odrádza obeť od oznamovania trestných činov orgánom činným v trestnom konaní.

Vývoj mravnostnej kriminality bol predložený na posúdenie 9 expertom (pričom niektorí neodpovedali na všetky otázky).

Najvýznamnejšími akceleračnými faktormi mravnostnej kriminality, ktoré sa budú veľmi pravdepodobne realizovať v nasledujúcich rokoch, sú podľa expertov masmédiá propagujúce násilie a nemravný život a nefunkčná rodina. O niečo menej významné, ale rovnako pravdepodobné, budú nezamestnanosť a zlá ekonomická a sociálna situácia. Ďalej sú uvádzané aj faktory ako závislosti, ľahostajnosť okolia a znížená morálka v spoločnosti, psychické poruchy a dokonca aj klimatické zmeny.

Za najvýznamnejší faktor, ktorý sa bude realizovať s vysokou pravdepodobnosťou, je podľa expertov prevencia mravnostnej kriminality (sociálna aj viktimologická). Pravdepodobné a významné budú aj osвета (napr. sexuálna výchova na školách) a posilnenie represie. Okrem toho sú uvádzané aj faktory ako medializácia prípadov (najmä trestov), menej násillia v médiách a zlepšenie ekonomickej a sociálnej situácie.

Najviac expertov je presvedčených o vyrovnanom pôsobení akceleračných a útlmových faktorov (4), avšak ďalší predpokladajú prevahu akceleračných (3) alebo útlmových (2) faktorov. Ďalší vývoj mravnostnej kriminality predpokladajú respondenti ako ustálený (4), resp. kolísavý (2), len dvaja očakávajú vzostupnú tendenciu a jeden zostupnú.

Graf 4

Zdroj: Vlastné výpočty zo štatistických údajov Prezídia Policajného zboru SR

Pokiaľ ide o interakcie medzi druhmi kriminality, významne prevažuje názor, že majetková ani hospodárska kriminalita nebude ovplyvňovať mravnostnú kriminalitu. Naopak, výrazná väčšina respondentov (6) očakáva ovplyvnenie vývoja mravnostnej kriminality násilnou kriminalitou (zvýši sa pri zvýšení násilnej kriminality a zníži sa pri jej znížení).

Motívy páchania sme zisťovali podľa vybraných poddruhov mravnostnej kriminality. Pri páchaní sexuálneho násillia a znásilnenia budú aj v budúcnosti prevažovať motívy uspokojenia sexuálnych potrieb, často sú však páchané aj pod vplyvom drog a alkoholu. Obchod s ľuďmi je, naopak, motivovaný takmer výlučne finančne. V prípade detskej pornografie sa približne rovnako vyskytujú motívy finančné aj sexuálne, navyše aj nízka šanca byť odhalený.

Niektorí experti upozorňujú, že by bolo pre kontrolu mravnostnej kriminality prínosné, keby sa konanie pred orgánmi činnými v trestnom konaní zameralo len na skutok znásilnenia, prípadne sexuálneho zneužívania a nie na „vrtanie sa“ v osobnom živote poškodenej osoby. Tiež upozorňujú na význam internetu pre rozširovanie mravnostnej kriminality.

Mravnostné trestné činy budú aj naďalej málopočetnou kategóriou kriminality, ktorá si však podrží vysokú objasnenosť (okolo 75 %). Pri tomto druhu kriminality je však zo všetkých nami skúmaných druhov najvyššia latencia – podľa odhadu expertov je tu skrytá kriminalita asi štyrikrát vyššia než registrovaná. Z hľadiska počtu trestných činov tvorí mravnostná kriminalita približne 1 %, avšak vzhľadom na jej spoločenskú závažnosť a uvedenú vysokú latenciu ju nie je možné podceňovať.

Vývoj skutočnej mravnostnej kriminality nebude zrejme identický so žiadnym prognostickým variantom. Predložené varianty preto treba chápať ako istý rámec, v ktorom sa mravnostná kriminalita bude v nasledujúcom období s najväčšou pravdepodobnosťou nachádzať.

Ako značne pravdepodobný treba očakávať **realistický variant**, ktorý predpokladá stabilizáciu rozsahu tejto kriminality na úrovni nad hranicou 800 trestných činov. To znamená, že pri predpokladanom poklese celkovej kriminality sa podiel mravnostnej kriminality stabilizuje nad spomínanou hranicou 1 % (prítom ešte v rokoch 2004 – 2006 sa nachádzal pod úrovňou 0,7 %).

Pesimistický variant je menej pravdepodobný a stal by sa aktuálnym, ak by došlo k ďalšiemu prehĺbeniu krízy rodiny spojenému s nárastom počtu nefunkčných rodín, k rozšíreniu propagácie násillia a nemravného života v masmédiách, k zhoršeniu

ekonomického a sociálneho vývoja Slovenskej republiky a k nárastu nezamestnanosti. K nárastu by došlo aj v prípade ďalšieho poklesu morálky v spoločnosti, k nárastu závislosti a ďalších psychických porúch.

Málo pravdepodobný, ale reálne možný, je **optimistický variant**. Predpokladá jednak výraznejšie posilnenie prevencie a osvety (napr. sexuálnej výchovy na školách), ale aj represie v tejto oblasti. Zlepšenie ekonomickej situácie a jej transfer do sociálnej oblasti, pozitívne zmeny v hodnotovom systéme občanov, zlepšenie spolupráce občanov s políciou a zvýšenie občianskej solidarity by malo tiež pozitívny vplyv.

Mravnostnú kriminalitu bude v nasledujúcich rokoch charakterizovať vysoký podiel násilia alebo hrozby násilím, rovnako ako nárast komerčne motivovanej trestnej činnosti (kupliarstva, obchodovania so ženami a deťmi a pod.), ktorá môže byť zdrojom nelegálnych príjmov.

Účinnější kontrola mravnostnej kriminality si v prognózovanom období bude vyžadovať rozvinutie efektívnejších aktivít a opatrení tak represívneho, ako aj preventívneho charakteru.

V oblasti **represívnych opatrení** bude potrebné najmä:

- a) ďalej posilňovať kompetencie Policajného zboru pri ochrane obetí domáceho násilia;
- b) zlepšiť medzinárodnú spoluprácu Policajného zboru a trestnej justície pri odhaľovaní a sankcionovaní detskej pornografie;
- c) v prípade, že súdni znalci dospejú k záveru, že niektorí páchatelia znásilnení sú natoľko narušení, že aj po odpykaní trestu odňatia slobody hrozí z ich strany recidíva, zaradiť ich na základe rozhodnutia súdu do detenčného ústavu.

V oblasti **preventívnych opatrení** bude potrebné najmä:

- a) redukovať rizikové faktory znásilnenia včasným odhaľovaním deviantne a násilnícky sexuálne orientovaných chlapcov na základných a stredných školách;
- b) odborne pripravovať príslušníkov kriminálnej a justičnej polície Policajného zboru na vhodné správanie pri kontakte s obeťami znásilnenia;
- c) zvýšiť informovanosť verejnosti, najmä rodičov o spôsoboch prípravy a uskutočňovania detskej pornografie páchatelmi;
- d) zabezpečiť dôsledný monitoring webových stránok šíriacich detskú pornografiu;
- e) vplývať preventívne prostredníctvom masmédií a špecializovaných občianskych združení na rizikové skupiny, z ktorých pochádzajú obeť obchodovania s ľuďmi;
- f) do výučby na základných a stredných školách zaviesť základné právne, psychologické a medicínske poznatky o znásilnení i obrane pred ním.

Prognostické scenáre vývoja vybraných druhov kriminality v Slovenskej republike

V tejto časti predstavíme niektoré možné scenáre vývoja vybraných druhov kriminality v Slovenskej republike. Scenáre nie sú jednoznačnou predpoveďou budúcnosti, ale skôr spôsobom usporiadania viacerých tvrdení o budúcnosti, ktorá by sa za určitých podmienok mohla stať reálnou. Cieľom nasledujúcich scenárov je dať súhrnnú predstavu o určitých vybraných modelových situáciách. Všetky tieto situácie vychádzajú z najpravdepodobnejšieho variantu vývoja kriminality (vybrané druhy – majetková, násilná, hospodárska a mravnostná predstavujú takmer 75 % celkovej kriminality), podľa ktorého bude mať kriminalita v nasledujúcom období ustálenú úroveň, pokiaľ ide o počet evidovaných trestných činov, avšak jej štruktúra sa bude zhoršovať. Variantov vývoja kriminality je však – aj za predpokladu, že ich obmedzíme na oblasť možného a dokonca pravdepodobného – stále obrovské množstvo. V ďalšej časti sa preto obmedzíme na tri scenáre (vychádzajúce z troch modelových situácií) – realistický, pesimistický (nežiaduci) a optimistický (želateľný), ktoré určitým spôsobom vymedzujú priestor pravdepodobného.

Realistický scenár predpokladá, že vývoj kriminality si zachová súčasnú tendenciu, pokiaľ ide o kvantitu i kvalitu trestnej činnosti. Takýto vývoj sa zakladá na viac-menej ustálenom ekonomickom a sociálnom rozvoji spoločnosti a zachovaní existujúcich mechanizmov reakcie spoločnosti na kriminalitu a jej vývoj.

Pesimistický scenár vychádza zo zhoršenia vnútorných a vonkajších podmienok rozvoja spoločnosti, ktoré umožnia a v mnohých prípadoch budú aj stimulovať nárast kriminality, pričom spoločnosť v tomto prípade neprijme adekvátne opatrenia na jej kontrolu.

Optimistický scenár predpokladá využitie pozitívnych zmien v sociálno-ekonomickom rozvoji spoločnosti na prijatie zásadných opatrení na obmedzenie rozsahu a korekciu štruktúry kriminality.

Realistický scenár: Stabilizácia spoločnosti, jej ekonomického rastu, postupné skvalitnenie legislatívy (okrem iného aj pod tlakom EÚ), rast kultúrnosti spoločnosti, zvyšovanie aktivity obyvateľstva v oblasti zabezpečenia majetku, života a zdravia, zvyšovanie odbornej úrovne a morálnych kvalít zamestnancov verejnej správy – najmä orgánov činných v trestnom konaní – a s tým súvisiace postupné obmedzovanie korupcie v tejto sfére.

Podľa tohto scenára nás čaká stagnácia počtu evidovaných trestných činov a mierne zhoršovanie štruktúry celkovej kriminality. Možno očakávať stabilizáciu majetkovej a násilnej kriminality, mravnostná kriminalita sa tiež výrazne nezmení a dôjde k miernemu nárastu hospodárskej kriminality.

Stav celkovej kriminality bude veľmi pravdepodobne aj naďalej vysoko korešpondovať s vývojom stavu majetkovej kriminality, ktorá napriek poklesu ešte stále predstavuje okolo 45 % celkovej kriminality. Za predpokladu, že občania budú aj naďalej zvyšovať starostlivosť o ochranu svojho majetku, potom s vysokou pravdepodobnosťou ani celková kriminalita neprekročí 100 tisíc trestných činov, ale ani neklesne pod 85 tisíc.

V štruktúre celkovej kriminality budú naďalej dominantné majetkové trestné činy, ktorých podiel na celkovej kriminalite neklesne pod 40 %. Na dvoch nasledujúcich miestach sa budú udržiavať hospodárske trestné činy s približne 20 % a násilná kriminalita s podielom necelých 10 % na celkovej kriminalite. Mravnostná kriminalita sa bude podieľať na celkovej kriminalite asi 1 %. Dynamika (medziročný pohyb) celkovej kriminality sa bude s veľkou pravdepodobnosťou pohybovať okolo 2 % až 3 %.

Majetkové trestné činy budú aj naďalej najpočetnejšie (pravdepodobne budú oscilovať okolo 45 % z celkovej kriminality), čo bude udržiavať aj naďalej jej nízku (v porovnaní s inými druhmi trestnej činnosti najnižšiu) relatívnu objasnenosť. Pretrvávať bude aj vysoká latentnosť majetkovej kriminality. Ani prípadný ďalší pokles evidovaných majetkových trestných činov teda nemusí svedčiť o znížení jej skutočného stavu.

Rozhodujúcu väčšinu násilných trestných činov budú počas celého strednodobého časového horizontu tvoriť tzv. „tradičné“ trestné činy, avšak priebežne budú posilňované ich vysoko sofistikované organizované formy. Bude to platiť najmä pre vraždy na objednávku, závažné lúpeže, hrubé vydierania a niektoré iné. Stav násilnej kriminality bude výrazne ovplyvňovaný najpočetnejším trestným činom, ktorým je a bude aj v budúcnosti úmyselné ublíženie na zdraví. Bude tvoriť približne jednu tretinu všetkých násilných trestných činov a asi polovicu obzvlášť nebezpečných trestných činov. Zostupná vývojová tendencia stavu násilnej kriminality, ktorá sa začala v roku 2002, sa v uvažovanom časovom horizonte s veľkou pravdepodobnosťou zachová, avšak spomalí sa jej dynamika a stav násilnej kriminality sa relatívne ustáli, bude pravdepodobne oscilovať okolo 7 tisíc trestných činov ročne a jej pokles k roku 2016 neprekročí 7 %.

V oblasti mravnostnej kriminality predpokladá realistický variant vývoj bez významnejších kvantitatívnych zmien. Dynamika väčšiny mravnostných trestných

činov bude mať v celom uvažovanom období mierne stúpajúcu tendenciu, ich celkový stav však bude oscilovať nad hranicou 800 evidovaných trestných činov.

Hospodárske trestné činy budú stále početnejšie, čo si vyžiada zvýšenú pozornosť orgánov činných v trestnom konaní. Vzhľadom na vysokú latenciu hospodárskej kriminality nemusia výrazné zmeny v odhaľovaní a registrovaní hospodárskej kriminality odrážať reálny vývoj, ale skôr meniaci sa politický tlak na odhaľovanie a objasňovanie veľkých ekonomických „prípadov“ s politickým pozadím v rôznych fázach volebného obdobia.

Pesimistický (nežiaduci) scenár: Pokles ekonomického rastu sprevádzaný rastom sociálnych rozdielov, resp. zostrením sociálnych konfliktov, nárast korupcie a klientelizmu vo verejnej správe vrátane orgánov činných v trestnom konaní, ďalšie znižovanie odhaľovania a objasňovania trestných činov a predlžovanie času do potrestania páchatel'ov, zvyšovanie počtu legálnych aj ilegálnych imigrantov sprevádzaný „importom“ kriminality najmä z krajín bývalého Sovietskeho zväzu, resp. Afganistanu, Iraku a niektorých ďalších ázijských krajín.

V tomto variante očakávame významný nárast počtu evidovaných trestných činov a prudké zhoršenie štruktúry celkovej kriminality. Pôjde o nárast majetkovej a násilnej kriminality, o výrazný nárast mravnostnej kriminality, najmä jej organizovaných foriem, a o prudký nárast ekonomickej kriminality, ale najmä škôd spôsobených touto kriminalitou.

Nástup pesimistického variantu, za ktorý považujeme medziročný nárast celkovej kriminality o viac ako 10 %, by vyvolalo výrazné posilnenie uvedených faktorov dynamizujúcich najmä mravnostnú a hospodársku kriminalitu. Jeho nástup je do roku 2016 málo pravdepodobný. Stal by sa aktuálnym, ak by došlo k výraznému prepadu ekonomického a sociálneho vývoja Slovenskej republiky, naďalej by sa znižovalo odhaľovanie a objasňovanie týchto trestných činov a predlžoval sa čas do potrestania páchatel'ov.

Pesimistický variant je v oblasti majetkovej a násilnej kriminality síce nepravdepodobný, ale možný. Jeho nástupu by predchádzalo posilňovanie viacerých kriminogénnych faktorov (osobitne prudké zvýšenie nezamestnanosti, hromadnejšie šírenie xenofóbie a rôznych foriem závislosti (alkohol, drogy, hráčska závislosť), ďalší rast klientelizmu a pod.).

V oblasti mravnostnej kriminality by zhoršenie ekonomickej situácie určitých vrstiev obyvateľstva viedlo najmä k nárastu prostitúcie, pornografie (najmä detskej) a s nimi spojenej sexuálnej turistiky. Zvýšila by sa angažovanosť organizovaného zločinu v tomto „biznise“.

Hospodárska kriminalita by mohla zažiť boom v oblasti podvodov spojených so splátkovým predajom, leasingom, spotrebnými úvermi bez ručenia, internetovým predajom a elektronickým obchodovaním vôbec.

Optimistický (želateľný) scenár: Definitívne prekonanie ekonomickej krízy, resp. zrýchlenie ekonomického rastu sprevádzané rýchlym rastom životnej úrovne a všeobecne kvality života, výrazné zmeny v oblasti legislatívy, ktoré by okrem presadzovania práv páchatel'ov trestnej činnosti zásadným spôsobom presadzovali aj práva poškodených a posilnili orgány činné v trestnom konaní v ich úsilí o zaistenie bezpečnosti a kontrolu kriminality, rozvoj proaktívneho a prosociálneho správania obyvateľstva sprevádzané aktívnejšou účasťou ľudí na zaistení vlastnej bezpečnosti a poriadku, úspešná realizácia transformácie spoločnosti na vedomostnú spoločnosť a s ňou spojené zásadné zvyšovanie odborných a morálnych kvalít občanov a najmä zamestnancov verejnej správy.

Tento scenár by charakterizoval výrazný pokles trestných činov (aj keď počet evidovaných trestných činov by mohol v krátkodobom horizonte narastať⁵) a zastavenie

⁵ Tento jav je známy z niektorých rozvinutých krajín (napríklad severské krajiny – Dánsko, Švédsko alebo Nórsko), kde sa aktívny prístup obyvateľstva a jeho dôvera k orgánom činným v trestnom konaní prejavuje vo zvýšenom oznamovaní (a tým aj registrovaní) trestných činov, aj keď občania majú

negatívnych zmien v štruktúre celkovej kriminality. Došlo by k výraznejšiemu poklesu majetkovej a násilnej kriminality, miernemu poklesu mravnostnej kriminality, zastaveniu nárastu a vytvoreniu predpokladov na pokles hospodárskej kriminality a v dôsledku týchto procesov aj k postupnej likvidácii základne organizovanej kriminality.

Tento scenár je ešte menej reálny ako scenár pesimistický. Za optimistický pritom považujeme medziročný pokles celkovej kriminality o viac než 10 %. Taký variant by predpokladal významnú prevahu útlmových faktorov nad akceleračnými, čo je veľmi málo pravdepodobné.

Predpokladá sa tu jednak pozitívny ekonomický vývoj a jeho transfer do sociálnej oblasti, ale aj pozitívne zmeny v hodnotovom systéme občanov, prenikavejšie zlepšenie názoru verejnosti na políciu, a teda aj posilnenie ochoty dobrovoľne a aktívne s ňou spolupracovať, zvýšenie občianskej solidárnosti a posilnenie občianskej statočnosti pri pomoci obetiam, osobitne ale hromadnejšie využívanie technických prostriedkov na ochranu svojho majetku.

V oblasti majetkovej kriminality by došlo k jej značnému obmedzeniu najmä v dôsledku zvýšenej starostlivosti občanov o svoj majetok, predovšetkým už zmieným rozšírením rôznych technických zabezpečovacích zariadení. Tiež v dôsledku výrazného zlepšenia legislatívneho prostredia a personálneho a technického vybavenia orgánov činných v trestnom konaní zaoberajúcich sa touto kategóriou kriminality by bolo odhaľovanie a objasňovanie tejto trestnej činnosti oveľa efektívnejšie.

Aj pri násilnej kriminalite by bolo možné očakávať jej významné obmedzenie. Zvýšenie životnej úrovne, zníženie nezamestnanosti a skvalitnenie práce orgánov činných v trestnom konaní (sprevádzané zvýšením ich dôveryhodnosti) by bolo významným faktorom znižovania sociálneho napätia a frustrácie v spoločnosti, čo by malo za následok pokles najmä „tradičných“ násilných trestných činov, ale aj trestných činov páchaných organizovanou formou.

Pozitívne zmeny v hodnotovej orientácii a právnom vedomí občanov rovnako ako zvýšenie úsilia orgánov činných v trestnom konaní by sa prejavilo aj v poklese mravnostnej kriminality, ktorá by sa presúvala do krajín s „priaznivejšími“ podmienkami.

Spresenie a sprísnenie legislatívy a zvýšenie profesionálnej úrovne orgánov činných v trestnom konaní a zlepšením ich spolupráce s daňovými, colnými a ďalšími (najmä finančnými) orgánmi a inštitúciami (aj medzinárodnými) by bola značne obmedzená hospodárska kriminalita a najmä škody ňou spôsobené.

Záver

Reálna kriminálna scéna Slovenskej republiky je v posledných desaťročiach porovnateľná s kriminalitou ostatných krajín Európskej únie. Myslí sa tým však skutočná kriminalita vrátane jej latentnej časti. Rozdiely v publikovaných štatistikách sú do značnej miery spôsobené rôznym vymedzením trestných činov, resp. rôznou praxou ich registrácie. Takže aj keď sú indexy kriminality v niektorých krajinách (napr. škandinávskych) niekoľkonásobne vyššie, nesvedčí to nevyhnutne o tom, že kriminalita na Slovensku je výrazne nižšia. V každom prípade nemôžeme byť spokojní so stavom kriminality a je potrebné prijímať efektívne opatrenia na jej zníženie.

V predmetnej štúdií boli prezentované singulárne prognózy vybraných druhov kriminality (majetkovej, násilnej, hospodárskej a mravnostnej). Na základe výsledkov analýzy informácií z anketových formulárov predložených na posúdenie vybraným expertom na identifikáciu možných udalostí (faktorov) boli dopracované singulárne prognózy a boli navrhnuté opatrenia na elimináciu skúmaných druhov kriminality. Singulárne prognózy

relatívne pocit vyššieho bezpečia v porovnaní s niektorými krajinami s nízkou úrovňou registrovanej kriminality.

sa následne stali východiskom pre spracovanie prognostických scenárov vývoja vybraných druhov kriminality.

Poslaním kriminologických prognóz nie je ani tak vypovedať o tom, čo bude, ako skôr o faktoroch, ktoré bude potrebné posilňovať, aby sa žiaduce vyplnilo, a naopak, ktoré bude potrebné oslabovať, aby sa nechcené neuskutočnilo. K tomu by mohli prispieť už aj tu prezentované čiastkové výsledky krátkodobej prognózy vybraných druhov kriminality na Slovensku.

Literatúra

HOLCR, K. *Vojenská prognostika*. Naše vojsko. Praha 1981. 174 s.

HOLCR, K. a kol. *Prognóza kriminality a jej kontroly v Slovenskej republike*. Bratislava : Iura Edition, 2008. 220 s.

HOLCR, K., HOLOMEK, J., POLÁK, P., ŽITNÝ, M. Vnútna bezpečnosť. In *Slovensko 2008 : Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2009, s. 655-679.

HOLCR, K., HOLOMEK, J., POLÁK, P., ŽITNÝ, M. Vnútna bezpečnosť. In *Slovensko 2009. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 2010*. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2010, s. 567-586

HOLOMEK, J., HOLCR, K., ONDICOVÁ, M., ULIČNÁ, J. *Krátkodobá prognóza vybraných druhov kriminality v SR 2013 – 2016 : Projekt vedeckovýskumnej úlohy*. Bratislava : Akadémia PZ, 2013; Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2013. 19 s.: tab., grafy, 15 s. príl. vysk. 188.

HOLOMEK, J., HOLCR, K., ONDICOVÁ, M., ULIČNÁ, J. *Záverečná správa vedeckovýskumnej úlohy Krátkodobá prognóza vybraných druhov kriminality v SR 2013 – 2016*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2013; Bratislava: Paneurópska vysoká škola, 2013. - 57 l. : 12 l. príl. vysk. 197.

Keywords: prediction, forecasting scenario, property crime, violent crime, economic crime, vice crime, optimistic, pessimistic, realistic

Summary

The study deals with the processing of short-term forecasting of property , violent , economic crime and vice in the Slovak Republic for the years 2013 to 2016. The study represents the outcome of the research output for the processing of short-term forecasts of selected types of crime in Slovakia from 2013 to 2016 . The subject of the criminological research was forecasting future of selected categories and forms of crime .

In the present study were presented singular forecasts of selected types of crime (property , violent , economic and vice) . Based on the results of the analysis of information from forms submitted to opinion to assess the selected experts to identify possible events (factors) were singular projections be elaborated and proposed measures to eliminate the species studied crime . Singular forecasts are subsequently became the basis for the processing of forecasting scenarios of selected types of crime.

*doc. RNDr. Jaroslav Holomek, CSc.,
Paneurópska vysoká škola
e-mail: jaroslav.holomek@uninova.sk*

*prof. PhDr. Květoň Holcr, DrSc.
Paneurópska vysoká škola
e-mail: kveton.holcr@paeurouni.com*

*PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra kriminológie
e-mail: Magdalena.Ondicova@minv.sk*

*JUDr. Jana Cagáňová
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Oddelenie vedy a vedeckých projektov
e-mail: Jana.Caganova@minv.sk*

Recenzenti: doc. Ing. Jaromír Mlýnek, CSc., doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.